

DR. KINCSES ÁRON

Nemzetközi migrációs körkép Magyarországról a 2011-es népszámlálási adatok alapján*

A migráció interdiszciplináris jelenség, amely főként a demográfia, a statisztika, a földrajz, a jogtudomány, a közgazdaságtan, a történelem, a munkatudomány, a pszichológia és a politikatudomány területét érinti. Ebből következően az értelmezése, meghatározása is különféle vetületeket hangsúlyoz. A Központi Statisztikai Hivatal *Demográfiai évkönyve* szerint (KSH 2008) a nemzetközi vándorlás az eredeti (szokásos) lakóhely országának olyan tartós elhagyása, amelynek célja egy más országban való lakóhely létesítése letelepedés, tartózkodás vagy jövedelemszerző tevékenység végzése céljából.

Mivel a migráció motivációja folyamatosan változik, így a *letelepedésre* vagy pusztán a *jövedelemszerzésre* irányuló meghatározások a *tanulási célú* (Rédei 2007), valamint az *időskori migráció* (motiváció lehet a nyugdíjak vásárlóerejének, a rekreációs lehetőségeknek a jobb kihasználása, vagy a kedvezőbb éghajlat keresése) fogalmával (Illés 2008) bővültek. A *családegyesítéssel* kapcsolatos motivációk is hangsúlyosak, sokszor a nemzetközi migráció egyik fő befogadási csatorniját jelentik.

A hagyományos migrációértelmezések magva, hogy a migrációt egyszeri eseményként fogják fel. Eszerint a vándorlás viszonylag ritkán történik meg az egyén életútjában, tehát egyfajta rendkívüliséggel bír. A migráció mintegy meghatározza a vándorlók életútját, mint olyan egyszeri, egyirányú esemény, ami a „határ” átlépésének szimbolikussá emelkedő momentumához kötődik (Kovács–Melegh 2000).

A migráció hatása azonban sem küldő, sem fogadó oldalon nem független attól a társadalmi-gazdasági környezettől, amelyben végbemegy. Óhatatlanul magán viseli egy-egy korszak jellemző vonásait.

A globalizáció korszakában az országok közötti jövedelmi szakadékok gyorsuló ütemben növekszenek, a fejlődés egyenetlen (Kofman–Youngs 2003). A szélesedő életminőségbeli különbségek a szegény és a gazdag országok között ösztönözik a humán mozgások növekedését. Ezzel párhuzamosan a vándorok pénzügyi lehetőségei folyamatosan javulnak, a közlekedés gyorsan fejlődik, a térbeli elérhetőség javul, a világ különböző részei egyre közelebb kerülnek egymáshoz, abban az értelemben, hogy a nagy távolságú költözések ára – a háztartások jövedelmének arányaiban – most már olyan alacsony, hogy a periférikus országokban élők egyre növekvő része is képes bekapcsolódni a migrációs folyamatokba (Hatton–Williamson 2005). Az információs és közlekedési technológia robbanásszerű fejlődésével, az országhatárok elválasztó funkciójának mérséklődésével és a határok átjárhatóságának fokozódásával a cirkulációs vándorlások és a transznacionális migráció jelensége a nemzetközi szinten is megjelentek. *A határon átnyúló vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomásaként* (Hatton–Williamson 2005) foghatók fel.

* A tanulmány írását a Bolyai Kutatási Ösztöndíj támogatta.

A cikk célja, hogy 2011-es népszámlálás adatait felhasználva szakítson a hagyományos migrációértelmezésekkel, és röviden bemutassa, hogy milyen vándorlási csoportok figyelhetők meg Magyarországon. Ismertetésre kerül a migrációban érintett, Magyarországon élő személyek területi elhelyezkedése, a magyar lakónépességtől való demográfiai, munkaerőpiaci, iskolai végzettségbeli eltéréseik, valamint utalás történik az eltérő térhasználat lehetséges okaira. A téma sokrétűségéből fakadóan az összetettebb elemzés túlmutat az írás keretein. A teljesség igénye nélkül néhány kiemelt kérdésre próbál fókuszálni az elemzés.

Az elemzés keretei, főbb migrációs csoportok

A továbbiakban elvi és praktikus okokból az *önkéntes és legális* migrációt értjük nemzetközi vándorlás alatt. Ekkor a migránsok önálló döntésük alapján változtatják meg a lakóhelyüket (egy másik országba vándorolva), és ebben a választásukban az általuk felmért külső és belső tényezők, a vonzó és taszító hatások bírnak meghatározó szereppel.

A legtöbb migrációról szóló elemzésben pusztán a külföldi vagy a külföldön született állampolgárok kerülnek bemutatásra, pedig a nemzetközi vándorlás ettől jóval tágabban értelmezendő jelenség. Ennek alátámasztására – kihasználva a népszámlálás teljes körű állapotfelvétel voltát, amely egy adott terület (ország) népességének egészére kiterjed és egy előre meghatározott időpontra vonatkozik – az elemzés során négy migráns csoport került elkülönítésre: a *kettős* (magyar és más) *állampolgárokat*, a *külföldi állampolgárokat*, a *külföldön született állampolgárokat* és a *hazatérő magyarok állampolgárokat*.

Külföldi és külföldön született állampolgárok

A világban hatályos állampolgársági törvényekben alapvetően a *ius sanguinis*, azaz vérségi elvhez, vagy a születési terület (*ius soli*) elvéhez kötik a születéssel történő állampolgárrá válást. Az első esetben a szülő(k) állampolgársága, míg a második esetben a születés helye a meghatározó az állampolgárság megállapításában. A szabályozások különbözőségéből fakadóan, ha a *ius soli* elvét alkalmazó országban születik egy *ius sanguinis* elvét alkalmazó ország állampolgárainak gyereke, akkor *kettős állampolgárság* a születéssel is létrejöhet. Szerencsétlenebb, ellenkező esetben (*ius sanguinis* alkalmazó országban születik a *ius soli* alkalmazó ország állampolgárainak gyereke) azonban előfordulhat, hogy egyetlen ország sem ismeri el állampolgárának az újszülöttet. Magyarország, az európai országok többségéhez hasonlóan a vérségi elvet alkalmazza. A magyar állampolgárságról szóló, többször módosított, 1993. évi LV. törvény szerint automatikusan csak a magyar állampolgár(ok) gyermeke válik születéssel magyar állampolgárrá. Ezen kívül honosítással (külföldi állampolgárként született), vagy visszahonosítással (korábbi magyar állampolgársága megszűnt) keletkezhet magyar állampolgárság a külföldiként születettek körében.

2011-ben azok a Magyarországon élő külföldi állampolgárok tartoztak bele a népszámlálás célsokaságába, akik az összeírás eszmei időpontjában már legalább *12 hónapja* életvitelszerűen Magyarországon éltek, vagy minimum egy évig itt szándékoznak élni,¹ és a külföldi állampolgárságuk mellett nincs magyar állampolgárságuk.

¹ <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

A népszámlálás során a külföldi állampolgárok közül nem írták össze a diplomáciai testületek tagjait és családtagjaikat, az országgyűlés vagy a kormány határozata alapján hazánkban állomásozó külföldi fegyveres erők tagjait, illetve a turizmus (pihenés, kirándulás, vadászat stb.), látogatás, gyógykezelés, üzleti tárgyalás stb. céljából hazánkban tartózkodó személyeket.

A külföldön született állampolgárok alatt a vizsgálat során azokat a személyeket értjük, akik a mai Magyarország határain kívül születtek és életvitelszerűen Magyarországon élnek. Ebben a csoportban lehetnek külföldön született külföldiek, külföldön született magyarok, akik magyar állampolgárként születtek, külföldön született honosított magyarok, vagy külföldön született visszahonosított magyar állampolgárok is.

Kettős állampolgárok

A XX. század elején még csak szórványosan utaztak, illetve utaltak pénzt „haza” a migránsok (Rédei 2007). Az idő múlásával ezek havi, esetleg heti, napi gyakorlattá váltak. A személyes kapcsolattartás térbeli elmozdulás nélküli lehetősége a havi gyakoriságtól az azonnaliság felé haladt (levél, távíró, telefon, e-mail, Skype stb.). Összekapcsolhatóvá váltak a fogadó és küldő állambeli gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai aktivitások (Viszt et al. 2001, Portes–DeWind 2004, Walton-Roberts 2004, Rédei 2005, Williams–Balazs 2008). Ezzel a migráció karakterisztikája is megváltozott.

A globalizáció korában különböző „többes” jelenségek is megfigyelhetők:

- többes lakóhely;
- többes állampolgárság;
- többes ingatlan tulajdonlás;
- többes állás (munkahely);
- többes identitás;
- többes lojalitás (Waldinger 2008).

A nemzeti szuverenitás kizárólagosságán a kötelező katonai szolgálat követelményének feladása, a kettős adózást elkerülő egyezmények sorozata, a gazdasági integrációk szupranacionális szabályai már a kettős állampolgárság lehetőségének elismerését megelőzően is rést ütöttek. A transznacionalizmus új minőségi szintre kerülése – a globalizációs folyamatok eredményeként – az utazási és kommunikációs technológiák robbanásszerű fejlődése (Bernek 2002) után következett be.

Régebbi értelmezés szerint a nemzetközi migráció folyamata során legalább két, egymástól független államot érint, amikor a vándorló a kibocsátó államtól elszakad és a fogadó országhoz kapcsolódik. A transznacionális vándorlás (transnational migration) felfogásában a kettős állampolgár (az elemzésünk során azok a személyek, akiknek a magyar állampolgárságuk mellett rendelkeznek külföldi állampolgársággal is) mindkét országhoz kapcsolódik munkája, lakhatása és egyéb tevékenységei révén (Waldinger 2008), nyelv és helyismerettel rendelkezik mindkét térségben.

Hazatérő magyar állampolgárok

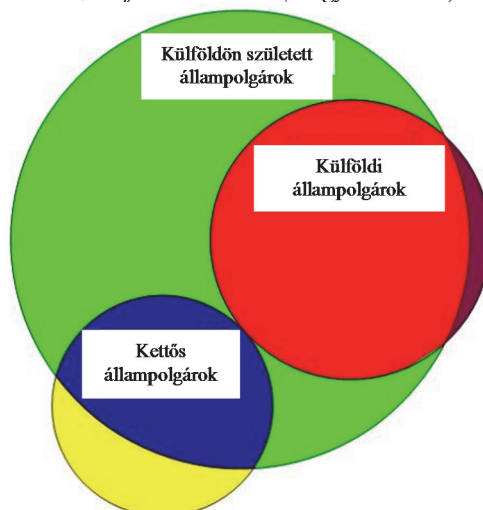
A hagyományos vándorlásfelfogás egyik alapvetése, hogy a migrációt egyszeri eseményként fogja fel, ami viszonylag ritkán fordul elő az egyén életútjában, tehát valamiféle rendkívüliséggel bír.

A vándorlás új formáinak értelmezése (ahogy azt az előbbiekben is kifejtettük) kétségbe vonják, hogy a vándorlás egyszeri aktusként, mint a kibocsátó társadalmon belüli állampolgárság elvesztése és asszimiláció útján egy új társadalmi tagság megszerzéseként jelenik meg (Bonancich 1972). A folyamatban a határon átnyúló vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomásaként értelmezhetők.

A *vándorlásnak* – térbeli aspektusból vizsgálva – folyamat jellege van, hiszen küldő (tranzit-) és fogadó területeket köt össze. A migráció tértudományi megközelítése (Nemes Nagy 2009) szerint a vándorlás külön terű folyamat, amelyhez duális (egyidejű-különidejű) idődimenziót hozzákapcsolva kétféle lehetőség keletkezik: lesznek különterű–egyidejű és különterű–különidejűek vándorlási rendszerek. Az első, különterű–egyidejű vándorlási rendszereket a vonzó központok jelölik ki. Ezek a magterületek gyakorlatilag egyidejű áramlásokat detektálnak a vonzóerejük határain belül. Globális méretekben mindössze három centrumterület bír ilyen vonzással: Észak-Amerika Kanadával és az Egyesült Államokkal, Európán belül az Európai Unió és a Csendes-óceán térségében Ausztrália. A külön terű–külön idejű vándorlási rendszerek jellemzéséhez már legalább két vonzó centrum szükséges, amelyek között a legegyszerűbb vándorlási rendszer két összekapcsolódó folyamatból áll: az odavándorlásból és visszavándorlásból. Ha a kiindulás helye utólagos vonzerővel sem bír az elvándorlóra, és az odavándorlás helye sem váltja be a hozzáfűzött reményeket, akkor a második sorszámú vonzó helyé egy harmadik hely is előléphet (Illés–Kincses 2009).

1. ábra

A külföldön született, külföldi és kettős (magyar és más) állampolgárok

Forrás: saját szerkesztés.

A Magyarországot elhagyó magyar állampolgárok egy része nem végleg hagyja itt hazáját, hanem a már Ravenstein (1885) törvényszerűségeiben is szereplő megállapítás alapján (miszerint minden egyes jelentős migrációs áramlás – időbeli fáziseltolódással – létrehozza saját tükörképét, az ellenáramlást) időbeli eltolódással, külön terű, külön idejű vándorlással visszatér oda.

A hazatérő magyar állampolgárok alatt azokat a magyar állampolgárokat értjük, akik életük során legalább egy évig folyamatosan Magyarország mai területén kívül éltek, de nem külföldön születtek, és életvitelszerűen már Magyarországon telepedtek le.

Migráns csoportok Magyarországon

A külföldön született állampolgárok részben lefedik a csak külföldi, illetve a kettős (magyar és más) állampolgárok csoportjait. A külön vizsgálatuk mégis indokolt, hiszen a magyar állampolgársági törvény miatt (*ius sanguinis ev*) a kettős állampolgárok közül 25 554, a csak külföldiek között pedig 7254 fő született Magyarországon.

A népszámlálás a korábbi továbbvezetett, a 200 ezer főt meghaladó migráns népesség-adatokhoz viszonyítva kevesebb külföldi állampolgárt talált. Ennek oka valószínűleg az, hogy a fenti szám egyszerre tartalmazta a csak külföldi, és a magyar és külföldi állampolgárokat. 2011. október 1. 0 órás eszmei időpontban 143 197 (magyar állampolgársággal is rendelkező kettős állampolgárok nélkül) külföldi, valamint 383 236 külföldön született állampolgár tartózkodott Magyarországon. Mindkét csoportra igaz, hogy a legtöbben a szomszédos országokból és Németországból érkeztek. Európa szerepe különösen a külföldön születettek csoportja esetén kiemelt, a migránsok 90%-a érkezett erről a kontinensről. *A szomszédos országok kiemelt súlya összefügg a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatokkal. Azaz, az I. és a II. világháborút lezáró békeszerződések következményei ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban (Tóth 2005).* Az 1990-es évek politikai változásai együtt jártak a magyar nemzetiségűek tömeges méretű Magyarországra vándorlásával, illetve menekülésével. A rendszerváltás első évében Románia kisebbségellenes politikája és a temesvári események hatására Magyarországnak erős migrációs nyomással kellett szembenéznie, később ez a délszláv háborúk során megismétlődött. A kényszert később az önkéntes migráció (pl. gazdasági, tanulási célú) váltotta fel.

Érdekes adat, hogy a Romániában született, Magyarországon élő személyek száma magasabb, mint Szeged teljes népessége. Hazánk elsősorban az európaiak számára jelent célpontot, inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások a jellemzőek. Ugyanakkor már az ázsiai, afrikai, amerikai migránsok száma sem elenyésző, *hiszen a Magyarországon élő külföldiek összesen 161 különböző állampolgársággal rendelkeznek és 195 különböző országban (társult országokkal és külbirtokokkal együtt) születtek.*

A kettős- és a hazatérő magyar állampolgárokat a legtöbb statisztika automatikusan magyar állampolgároknak tekinti. Ennek oka az adatok hiánya, így megismerésük egyedüli hiteles forrása a népszámlálás lehet. A magyar mellett 88 906 főnek volt 2011-ben más állampolgársága is. A másik állampolgárság szerinti megoszlásuk hasonlít a külföldiek mintázatára, európai túlsúly figyelhető meg. Ez azt bizonyítja, hogy a fogadó és küldő állambeli gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai aktivitások összekapcsolhatóságának területfüggétlensége még csak korlátozottan érvényesül. A kettős állampolgárok között az

ázsiaiak, afrikaiak alul, míg az ausztrál és amerikai kontinensek felülreprezentáltak a külföldi állampolgárok eloszlásához viszonyítva. Magyarországon az amerikai-, kanadai-, ausztrál–magyar állampolgárok száma magasabb, mint a csak amerikai, kanadai vagy ausztrál állampolgároké, ami arra utal, hogy többségük magyar gyökerekkel rendelkezik.

A Magyarországról kivándorló népesség számosságáról, összetételéről nincsenek pontos információink. A legtöbb ezzel foglalkozó írás kismintás felmérésen, vagy valamilyen külföldi adminisztratív adatbázison alapszik. Mindkét esetben nagy valószínűséggel felülbecslik a magyar migránsok számát. Az első esetben a módhatások és a kis mintavételből eredő nagy hibahatárok miatt, míg a második esetben az adatbázisokban előforduló duplikátumok, kummulációk adhatnak irreális eredményeket.

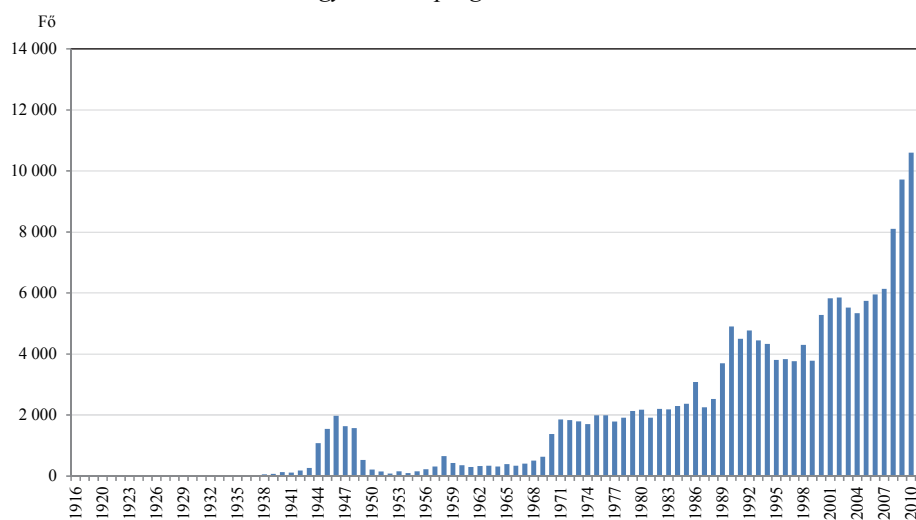
A külföldön élő magyar állampolgárok létszámára kevés szakmailag korrekt becslés létezik (Gödri 2010, Kapitány–Rohr 2013). Ezek nem a milliós, hanem a százezres nagyságrendbe sorolják a külföldön élő magyarok számát.

A kivándorlási számok pontos tudta nélkül is fontos hangsúlyozni a népszámlálás eredményét, miszerint *a kivándorlók egy jelentős része nem feltétlenül okoz demográfiai veszteséget Magyarország számára*, hiszen 190 204 olyan személyt írtak össze Magyarországon, aki korábban külföldön élt legalább egy évig, de hazatért, visszatelepedett hazánkba.

A visszatérő magyarok nem csak demográfiai többletet jelentek Magyarország számára, hiszen a nyelvismeret, a külföldi tapasztalatok elsajátítása fontos munkaerő-piaci előnyt is jelenthet (Rédei 2007). Itt érhetjük tetten a vándorlás új formáit, a külön területek idejű vándorlási rendszereket, amelyekben Magyarország vonzó visszavándorlási centrumterületként jelenik meg. A hazatérő magyar állampolgárok vizsgálata nem mutatja meg pontosan, hogy hová és mikor vándoroltak ki a magyarok, mint ahogyan arról sem informál, hogy melyek a fontosabb külföldi centrumterületek. Azt viszont tudjuk, hogy a visszatérő magyarok melyik országokból és mikor érkeztek vissza Magyarországra.

2. ábra

A hazatérő magyar állampolgárok a hazatérés éve szerint

Forrás: saját szerkesztés.

A II. világháború végéig főképpen a környező országokból hazaérkezők súlya volt domináns az anyaországi szerep következtében. Az 1945–1980-as években a szocialista állam-berendezkedés következményeként Oroszországból, Iránból, Mongóliából, Egyiptomból, Németországból (NDK), valamint Ausztriából visszatérők telepedtek le hazánkban nagyobb számban. 1981-től a rendszerváltásig Németország, Oroszország, Algéria, Ausztria, Irak, Líbia voltak a legjelentősebb országok, ahonnan visszavándoroltak a magyarok. 1990-től a rendszerváltásnak köszönhetően újra megváltozott a hazatérő magyarok fontosabb elvándorlási helyeinek struktúrája: Ausztria, Németország mellé az USA, Kanada (főképpen az 1956-ban kivándoroltak tértek haza), majd 2004-től az Egyesült Királyság (az 1990 után kivándoroltak visszatérését valószínűsíthetjük) is csatlakozott. Az európai uniós csatlakozás, a munkaerő-piaci nyitások következtében elvándorlók számának feltételezhető emelkedése miatt, időben késleltetve a visszavándorlások volumene is jelentősen emelkedett, erre a folyamatra a gazdasági válság, a nyugat-európai munkahelyek számának csökkenése is hatással volt.

1. táblázat

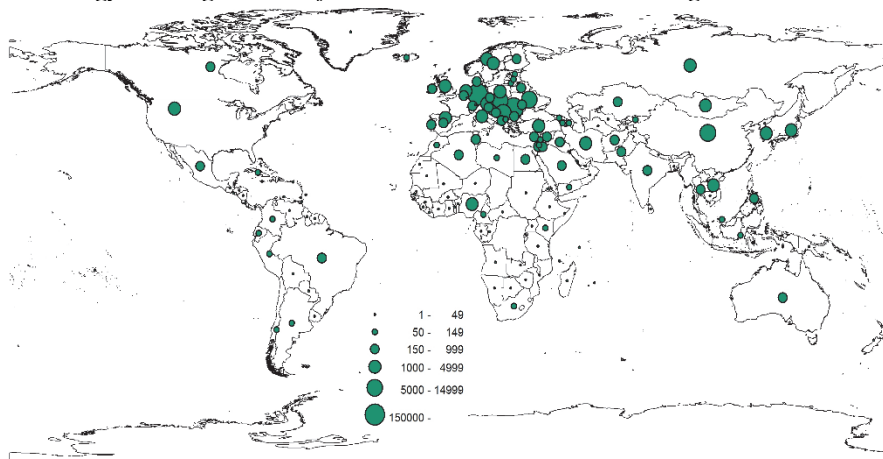
Magyarországon élő migrációban részt vett csoportok országok szerint, 2011

Állampolgárság országa/ születési hely/melyik országban élt hazatérése előtt	Kettős állampolgár (magyar és más)	Külföldi állampolgár	Külföldön születettek	Magyar állampol- gárok, aki legalább egy évet éltek kül- földön és hazatértek
Románia	39 270	38 574	176 550	4 478
Németország	6 412	16 987	22 605	51 911
Szlovákia	1 679	8 246	33 155	2 835
Ausztria	1 467	3 936	6 160	11 376
Egyesült Királyság	1 627	2 602	3 597	20 949
Franciaország	1 298	2 201	3 233	5 214
Hollandia	762	2 058	2 438	3 712
<i>EU-28</i>	<i>59 644</i>	<i>85 414</i>	<i>266 701</i>	<i>123 181</i>
Ukrajna	2 383	11 820	35 354	3 133
Szerbia	9 394	7 752	29 144	1 529
Európa egyéb	3 434	7 536	13 608	23 153
<i>Európa összesen</i>	<i>74 855</i>	<i>112 522</i>	<i>344 807</i>	<i>150 996</i>
Kína	952	8 852	8 767	603
Vietnám	783	2 358	2 668	181
Irán	146	1 523	1 713	232
Ázsia egyéb	2 240	9 571	12 358	8 944
<i>Ázsia összesen</i>	<i>4 121</i>	<i>22 304</i>	<i>25 506</i>	<i>9 960</i>
Amerikai Egyesült Államok	4 978	3 022	4 684	15 970
Kanada	2 149	484	1 198	4 433
Amerika egyéb	741	1 237	2 416	1 621
<i>Amerika összesen</i>	<i>7 868</i>	<i>4 743</i>	<i>8 298</i>	<i>22 024</i>
Nigéria	128	1 015	1 101	507
Egyiptom	168	472	632	778
Afrika egyéb	679	1 366	2 256	3 920
<i>Afrika összesen</i>	<i>975</i>	<i>2 853</i>	<i>3 989</i>	<i>5 205</i>
<i>Egyéb és ismeretlen</i>	<i>1 087</i>	<i>775</i>	<i>636</i>	<i>2 019</i>
<i>Összesen</i>	<i>88 906</i>	<i>143 197</i>	<i>383 236</i>	<i>190 204</i>
<i>Magyarország</i>	<i>88 906</i>	<i>–</i>	<i>–</i>	<i>190 204</i>

Forrás: saját számítás.

3. ábra

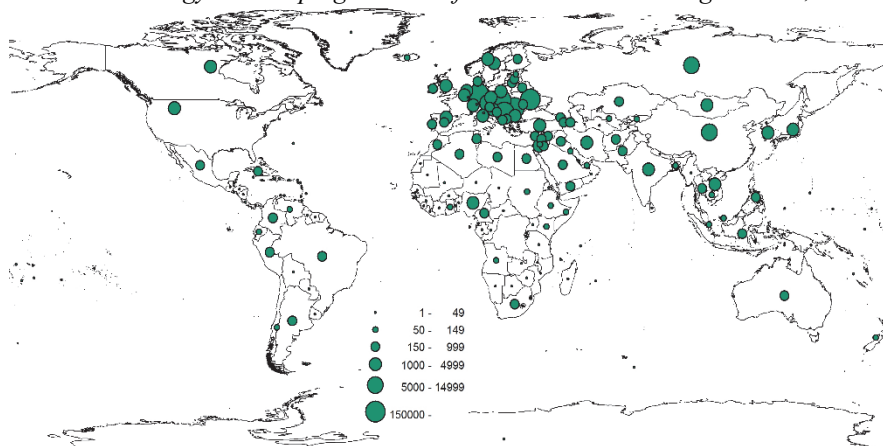
A Magyarországon élő külföldön születettek a születési országok szerint, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

4. ábra

Hazatérő magyar állampolgárok a külföldi tartózkodás országa szerint, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

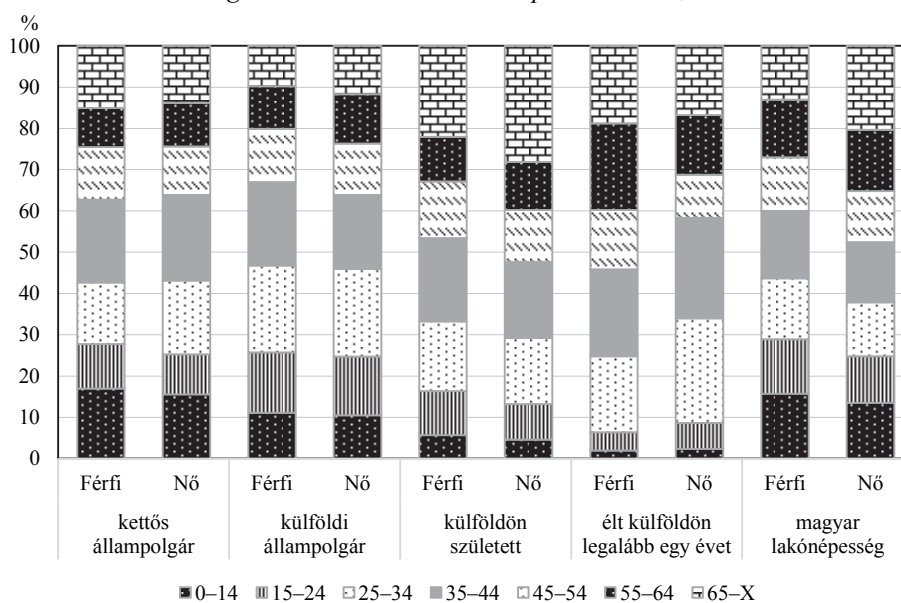
A migráns csoportok demográfiai, munkaerő-piaci jellemzői

A legtöbb vizsgálat kiemeli, hogy a migránsok fiatalabbak (Gödri 2012) a lakónépesség-nél, így a vándorlásnak fiatalító effektusa van Magyarországon. A Magyarországon élő külföldi állampolgárokra ez igaz is, a férfiak esetén 38,0, a nőknél 39,6, összességében pedig 38,7 év az átlagéletkor (a teljes népességre rendre 39,3; 43,5; 41,5 év az átlagérték). A kettős állampolgárokra már sokkal kisebbek a különbségek (39,2 év az átlag), míg a külföldön születettek (férfiak: 45,5; nők: 49,0; összesen: 47,4 év) és a hazatérő magyar

állampolgárok (férfiak: 49,2; nők: 45,5; összesen: 47,6 év) idősebbek, mint a lakónépesség átlaga. A külföldön születettek több mint negyede 65 év feletti. Az 1990-es években nagy számban hazánkba érkező aktív korú felnőttek többsége ebbe a csoportba tartozik. A hazatérő magyarok között azért magasabb az átlagkor, mert kevés közöttük a 24 éven aluli, ami azt mutatja, hogy az elvándorlók nagy részének a munkavállalás a célja.

5. ábra

A migrációban résztvevők korcsoportok szerint, 2011

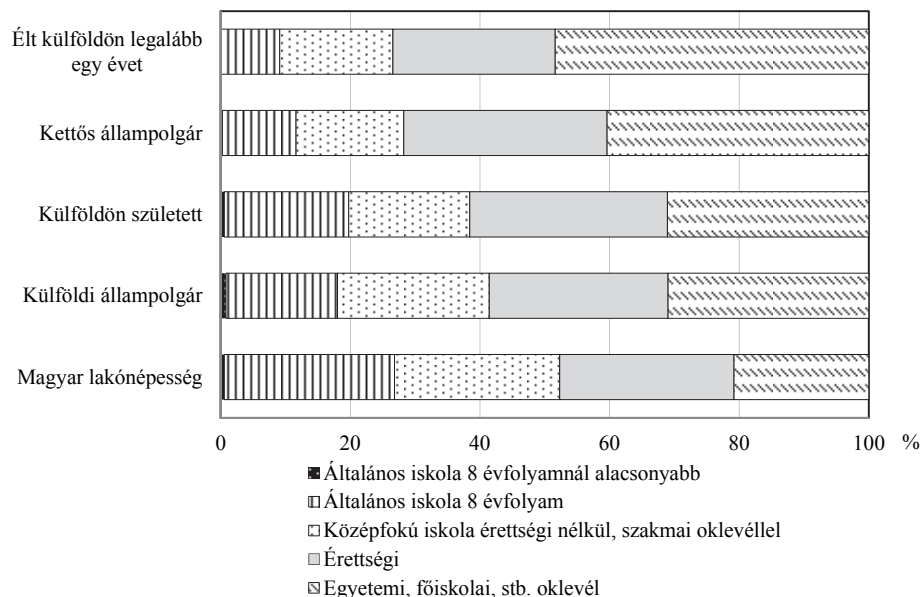

Forrás: saját szerkesztés.

A népszámlálási adatok megerősítik az eddigi kutatásokat abban az értelemben, hogy a migránsok a magyar népességnél átlagosan képzettebbek, gazdaságilag aktívabbak, amivel nem csak humán, de gazdasági többletet is jelentenek Magyarország számára (Kincses 2012).

A külföldi és a külföldön született 24 év feletti népesség csaknem harmada, a kettős állampolgárok több, mint 40%-a, míg a hazatérő magyarok majdnem fele felsőfokú végzettséggel rendelkezik.

6. ábra

A migrációban résztvevő csoportok (25 évestől) iskolai végzettségeik szerint, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

Az iskolai végzettséggel és a magasabb aktív korúak arányával hozható összefüggésbe, hogy a migráns csoportok magasabb foglalkoztatottsági rátával rendelkeznek a magyar lakónépességénél. A munkanélküliségi ráta a külföldi állampolgároknál a legalacsonyabb és a hazatérő magyaroknál a legmagasabb, hasonló a lakónépesség adataihoz. Magyarországon az inaktív keresők mindössze 0,4%-a él a vagyonából. Ez az arány a hazatérő magyarokra 1,3, a külföldön születetteknek 1,8, a kettős állampolgárokra 3,1, míg a csak külföldiek csoportjára 3,3%-ban jellemző. A 25–64 éves korosztály eltartottjain belül a lakónépesség 10%-a nappali tagozatos tanuló, míg a vizsgált migráns csoportokra a ráta jóval magasabb, 14 és 23% között mozog.

2. táblázat

A 25–64 éves migránsok és a lakónépesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint

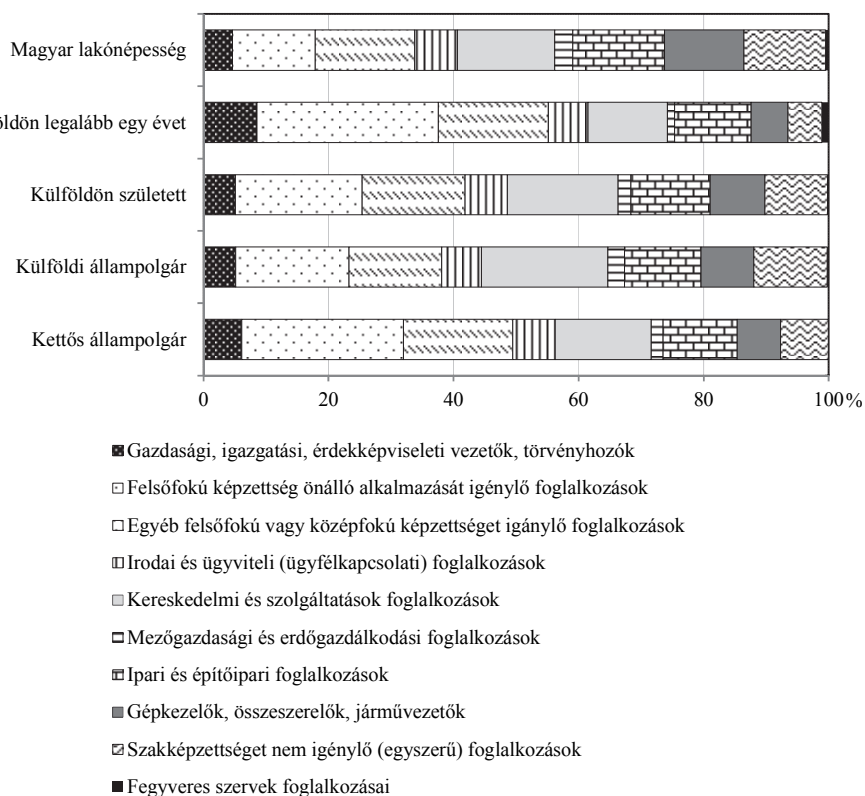
Gazdasági aktivitás	Kettős állampolgár	Külföldi állampolgár	Külföldön született	Élt külföldön legalább egy évet	Magyar lakónépesség
Foglalkoztatott	72,6	70,2	72,2	68,4	64,4
Munkanélküli	7,4	4,6	6,6	9,0	8,7
<i>Gazdaságilag aktív népesség együtt</i>	<i>80,0</i>	<i>74,8</i>	<i>78,8</i>	<i>77,4</i>	<i>73,1</i>
Inaktív kereső	14,3	15,7	15,7	17,4	23,1
Eltartott	5,7	9,5	5,5	5,2	3,8
<i>Gazdaságilag nem aktív népesség együtt</i>	<i>20,0</i>	<i>25,2</i>	<i>21,2</i>	<i>22,6</i>	<i>26,9</i>
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: saját számítás.

A jelenlegi, illetve az utolsó foglalkozásokat, munkaköröket tekintve mindegyik vizsgált migráns csoport felülreprezentált a nagyobb *presztízsű gazdasági, igazgatási, érdekképviseleti vezetők*, törvényhozók, és a *felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások* esetén a lakónépességhez képest, míg fordított helyzettel találkozhatunk az alacsonyabb hozzáadott értéket képviselő *szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások, gépkelők, összeszerelők, járművezetők és a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások* között.

7. ábra

A 25–64 éves migránsok és a lakónépesség megoszlása foglalkozási főcsoportok szerint, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

Területi vizsgálatok

Mivel a migráns csoportok területi eloszlása különbözik a magyar népességétől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlhatják az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok inkább a jobb gazdasági mutatókkal, magasabb imázssal ren-

delkező térségekben koncentrálnak, erősítve ezzel is a térbeli társadalmszerkezet Magyarországra amúgy is jellemző tetemes különbségeit, a különböző presztízsű társadalmi csoportok területi elkülönülését illetve koncentrációját (Németh 2011). Három térséget emelhetünk ki migrációs szempontból, amely általánosan és tartósan jellemzi a vizsgált vándorlási csoportokat Magyarországon: Közép-Magyarországot, a határ menti járásokat és a Balaton térségét.

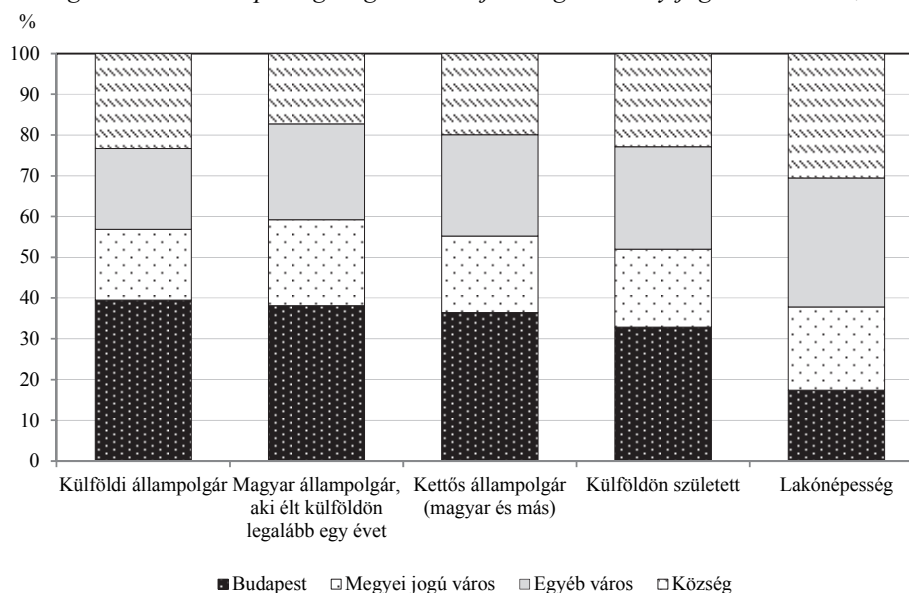
Budapest és Pest megye nagyobb távolságból vonzza a külföldieket, itt él a legtöbb nem európai migráns. Sok a foglalkoztatott, alacsonyabb az átlagéletkor, magasabb az iskolai végzettség. Itt elsősorban a gazdaságilag aktív, magasabban kvalifikált külföldi állampolgárok telepsznek le. Az elmúlt tíz év során Budapest globálisan is migrációs célterületté vált.

Magyarországon, ahova a külföldi állampolgárok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek elhelyezkedésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a *határ menti térségek* is fontos szerepet játszanak. Ezekben a településekben nem olyan sokszínű az állampolgárságok szerinti összetétel, főképpen a határ másik oldaláról érkezők telepsznek le.

A *Balaton* térségét főképpen a német, osztrák, holland, svájci nyugdíjasok, illetve magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása és a rekreációs lehetőségek, a természeti értékek miatt. Emellett a külföldiek a községekben a beilleszkedést, az integrációt könnyebben találhatják meg, mint a nagyobb városokban. Az időskorú migráció volumene jelentősen növekedett a két népszámlálás között.

8. ábra

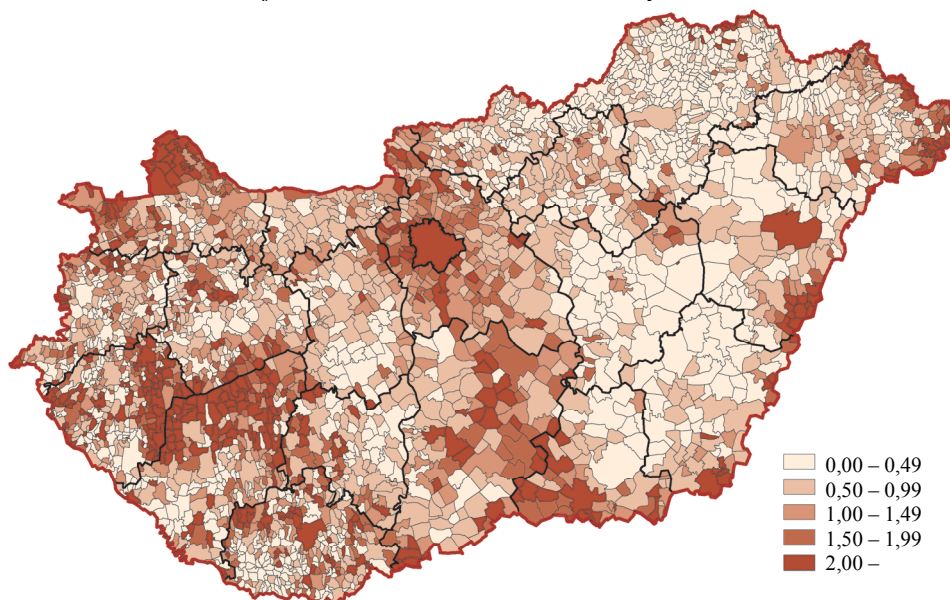
A migráns és a lakónépesség megoszlása a jelenlegi lakóhely jogállása szerint, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

9. ábra

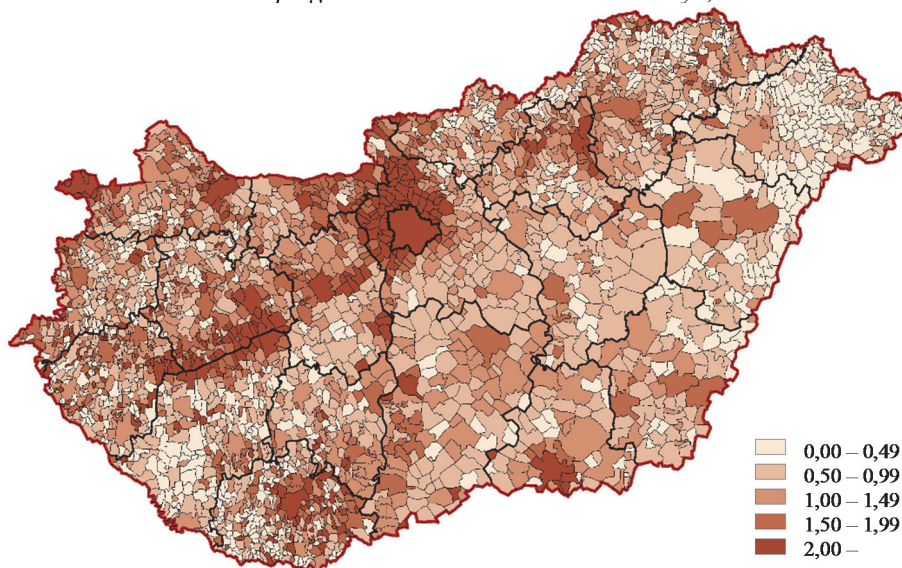
Külföldiek száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

10. ábra

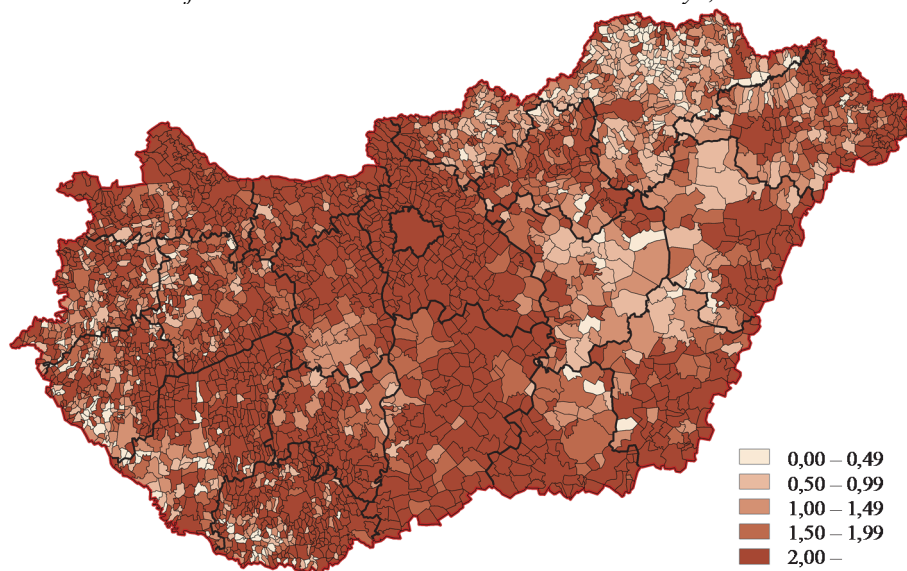
Kettős állampolgárok száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

11. ábra

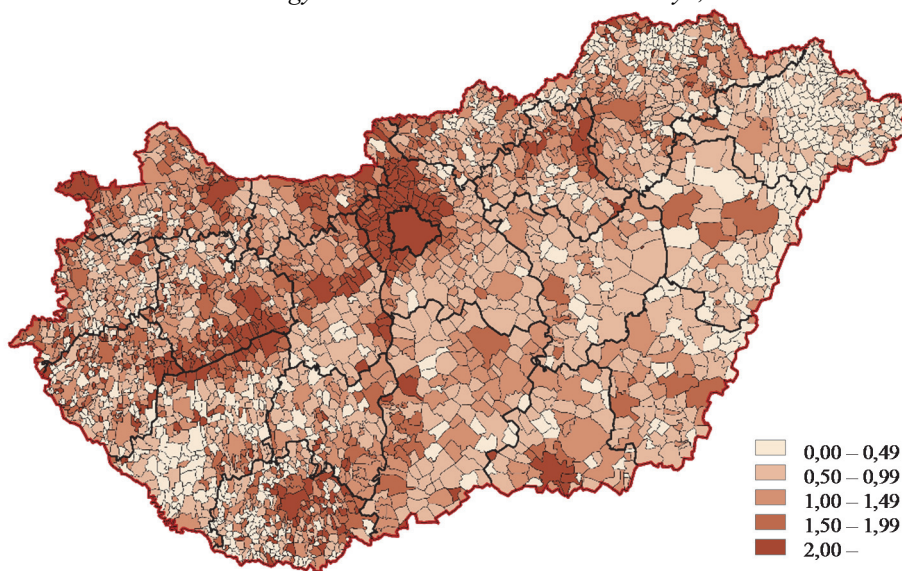
Külföldön születettek száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

12. ábra

Hazatérő magyarok száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

Forrás: saját szerkesztés.

A hazatérő magyarok területi eloszlására az a jellemző, hogy mindössze 30,7%-uk tért vissza az előző magyar lakhelyének településére. *A hazatérő magyarok egyértelműen migráns attitűdöket vesznek fel az új lakóhelyük megválasztása során.* A jelenség háttérében fontos tényező, hogy a magyar népesség korlátosabban dönt lakóhelyéről, mint a migráns populáció, hiszen az előbbi csoport esetén a költözések aktivitását, távolságát, illetve irányát a családi és kulturális kötődések, a lokálpatriotizmus erősen korlátozhatják. A visszavándorlók esetében azonban a hazai településállomány imázsa is fontos magyarázó tényező lehet.

Összefoglalás

Magyarországon a migránsok száma és népességen belüli aránya folyamatosan növekszik. Ennek alapvetően két oka van: egyrészt a magyar népesség fogyása, másrészt a külföldi eredetű népesség növekedése. Hazánkba a rendszerváltást követően kezdtek nagyobb számban vándorolni a külföldi állampolgárok. A kezdeti időszakban főként az etnicitásé volt a döntő szerep: a magyar nemzetiségűek érkeztek túlnyomó többségben. Később, az Európai Unió csatlakozását követően a globális tendenciák már nem hagyták érintetlenül a magyar migrációs hálózatokat: hazánk migrációs forrástere kiszélesedett, már nagyobb távolságokból is képes vonzani a külföldi állampolgárokat. A Magyarországon élő külföldiek összesen 161 különböző állampolgársággal rendelkeznek és 195 különböző országban (társult országokkal és külbirtokokkal együtt) születtek.

Napjainkban a kárpát-medencei anyaországi szerep, a környező országok kisebbségekkel kapcsolatos politikája, a transznacionalizmus, a migránsok egy részének többes identitása vagy többes állampolgársága, a vándorlások új formái, a cirkulációs migráció jelensége egyszerre van jelen Magyarországon. Ebből következően nem lehet egységesen nemzetközi vándorokról beszélni. Elemzésünkben négy nagy csoportra bontottuk a migrációban érintett népességet: a kettős (magyar és más) állampolgárokat, a külföldi állampolgárokat, a külföldön született állampolgárokat és a hazatérő magyarok állampolgárokat.

Fontos, hogy Magyarország visszavándorlási centrumterületté is vált. 2011-ben 190 204 olyan személy élt hazánkban, aki külföldön élt legalább egy évig, de hazatért, visszatelepedett Magyarországra.

IRODALOM

- Berne Ágnes (2002): *A globális világ politikai földrajza* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bonacich, Edna (1972): A Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market. *American Sociological Review* 37 (5): 547–559.
- Gödri Irén (2010): A vándorlási veszteség Magyarországon az elmúlt évtizedben – avagy hányan is vagyunk valójában? *Korfa* 10 (3): 3.
- Gödri Irén (2012): Nemzetközi vándorlás In.: KSH NKI (2012): *Demográfiai portré – jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 137–154, Budapest.
- Hatton, T. J. – Williamson, J. G. (2005): *Global Migration and the World Economy: Two Centuries of Policy and Performance* Mass.: MIT Press, Cambridge.
- Illés Sándor (2008): Indirect estimation on the types of international elderly migration in Hungary *Romanian Review on political Geography* 8 (1): 55–63.
- Illés Sándor – Kincses Áron (2009): Cirkuláció és migráció Magyarország nemzetközi vándormozgalmában *Statistikai Szemle* 87 (7–8. szám): 729–747.

- Kapitány Balázs – Rohr Adél (2013): A Magyarországon állandó lakcímmel rendelkező 18–49 éves magyar állampolgárok mintegy 7,4 százaléka tartózkodik jelenleg tartósan külföldön *Korfa* 13 (3): 3.
- Kincses Áron (2012): *A Kárpát-medence ezredforduló utáni migrációs hálózatának vizsgálata* KSH, Budapest.
- Kofman, E. – Youngs, G. (2003): *Globalization: Theory and Practice* Continuum, New York.
- Kovács Éva – Melegh Attila (2000): „Lehetett volna rosszabb is, mehettünk volna Amerikába is”: Vándorlástörténetek Erdély, Magyarország és Ausztria háromszögében. In: Sik Endre–Tóth Judit (szerk.): *Diszkurzusok a vándorlásról* pp. 93–152. Az MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció Kutatócsoport évkönyve, Budapest.
- L. Rédei Mária (2009): *A tanulmányi célú mozgás* REG-INFO KFT. Budapest.
- Nemes Nagy József (2009): *Terek, helyek, régiók* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Németh Zsolt (2011): *Az urbanizáció és a térségi társadalomszerkezet változása Magyarországon 1990 és 2001 között* NKI, Budapest.
- Portes, A. – Dewind, J. (2004): A Cross-Atlantic Dialogue: The Progress of Research and Theory in the Study of International Migration *International Migration Review* 38 (4): 828–851.
- Ravenstein, E. G. (1885): The Laws of Migration *Journal of the Royal Statistical Society* 48 (2): 167–235.
- Rédei Mária (2005): A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása *Statistikai Szemle* 83 (7): 662–680.
- Rédei Mária (2007): *Mozgásban a világ, a nemzetközi migráció földrajza* Eötvös Kiadó, Budapest.
- Tóth Pál Péter (2005): A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői *Korfa* 5 (2-3): 3–7.
- Viszt, E. – Plank, Zs. – Borsi, B. (2001): Mobility of Human Resources in Hungary: An Analysis and Proposal for Regular Collection of Statistics *Hungarian Statistical Review* 79 (6): 79–91.
- Waldinger, R. (2008): Between “here” and “there”: Immigrant cross-border activities and loyalties *International Migration Review* 42 (1): 3–29.
- Walton-Roberts, M. (2004): Transnational Migration Theory in Population Geography: Gendered Practices in Networks Linking Canada and India *Population, Space and Place* 10 (3): 361–373.
- Williams, A. M. – Balaz, V. (2008): *International Migration and Knowledge* Routledge. London.

Kulcsszavak: nemzetközi vándorlás, népszámlálás, kettős állampolgárság.

Resume

Foreign nationals have had a significantly positive influence on the regional socio-economic developments of Hungary. Two realignments took place between the last two censuses: at first the composition of citizenship changed, and then the local redistribution changed partly because of the different structure of citizenship.